

Swoboda przemieszczania się i pobytu w Europie

Przewodnik po prawach obywatela UE

KOMISJA EUROPEJSKA
DYREKCJA GENERALNA DS. SPRAWIEDLIWOŚCI

Dzięki szczegółowym i praktycznym wskazówkom niniejszy przewodnik pozwoli **lepiej zrozumieć prawa przysługujące obywatelowi** w trakcie przemieszczania się w obrębie UE. Uwzględnia on prawodawstwo UE obowiązujące w kwietniu 2010 r.

Niniejszy dokument nie jest prawnie wiążący ani wyczerpujący. Komisja Europejska ani żadna osoba działająca w jej imieniu nie odpowiada za ewentualne wykorzystanie zamieszczonych poniżej informacji.

Swoboda przemieszczania się i pobytu w Europie

Przewodnik po prawach obywatela UE

Rozdział 1	Czym jest obywatelstwo Unii Europejskiej?	4
Rozdział 2	Komu ono przysługuje?	6
Rozdział 3	Gdzie możesz korzystać z tego prawa?	9
Rozdział 4	Przygotowania do przemieszczenia się	10
	Przepisy Schengen	12
Rozdział 5	Pierwsze trzy miesiące	14
	Zgłoszenie pobytu	15
Rozdział 6	Po upływie trzech miesięcy	16
Rozdział 7	Formalności administracyjne	18
	Obywatele Unii	18
	Członkowie rodziny niebędący obywatelami UE	21
	Sankcje	22
Rozdział 8	Utrzymanie prawa pobytu	23
	Członkowie rodziny	24
Rozdział 9	Prawo stałego pobytu	26
	Wymagania administracyjne	29
Rozdział 10	Równe traktowanie	30
Rozdział 11	Ograniczenia	32
Rozdział 12	Ustalenia przejściowe dotyczące pracowników	35
Rozdział 13	Jak chronić swoje prawa	37

1

Czym jest obywatelstwo Unii Europejskiej?

Co oznacza bycie obywatelem Unii?

Obywatelstwo Unii Europejskiej

Każda osoba posiadająca obywatelstwo państwa członkowskiego UE jest automatycznie również obywatelem Unii. Obywatelstwo Unii Europejskiej stanowi uzupełnienie obywatelstwa państwa członkowskiego i go nie zastępuje.

Obywatelstwo Unii Europejskiej nadaje każdemu obywatelowi Unii szereg ważnych praw, w tym:

- **prawo do swobodnego przemieszczania się** oraz osiedlania w dowolnym miejscu **na terytorium Unii Europejskiej,**
- **czynne i bierne prawo wyborcze w wyborach lokalnych i wyborów do Parlamentu Europejskiego** w państwie członkowskim UE, na terenie którego zamieszkuje, nawet jeśli nie jest on obywatelem tego kraju,
- prawo korzystania z **ochrony dyplomatycznej lub konsularnej każdego z państw członkowskich UE na terenie państwa trzeciego** (państwa poza UE), w którym jego rodzime państwo członkowskie UE nie ma swojego przedstawicielstwa konsularnego,
- prawo do składania petycji do Parlamentu Europejskiego, kierowania wniosków do Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich i do **kierowania pism do wszystkich instytucji i organów Unii Europejskiej.**

Niniejszy przewodnik dotyczy Twojego prawa do swobodnego przemieszczania się i osiedlania na terytorium UE. Więcej informacji na temat innych praw przysługujących Ci jako obywatelowi Unii możesz znaleźć na internetowym portalu informacyjnym Komisji Europejskiej **Twoja Europa** <http://ec.europa.eu/youreurope>

Prawo do swobodnego przemieszczania się

Prawo to stanowi jedną z najbardziej widocznych korzyści Unii Europejskiej dla obywateli. Około **11 mln** obywateli Unii skorzystało z tego prawa i mieszka obecnie w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. O wiele większa ich liczba podróżuje regularnie do innych państw członkowskich UE w sprawach służbowych lub w charakterze turystów, bez kontroli w obrębie strefy Schengen lub korzystając z przyspieszonych kontroli granicznych.

Artykuł 21 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, że każdy obywatel Unii ma prawo do swobodnego przemieszczania się i przebywania na terytorium państw członkowskich, z zastrzeżeniem ograniczeń i warunków ustanowionych w Traktatach i w środkach przyjętych w celu ich wykonania.

Obowiązujące prawodawstwo UE

Odpowiednie ramy prawne zapewnia **dyrektywa 2004/38/WE*** (zwana dalej dyrektywą). Ma ona zastosowanie we wszystkich państwach członkowskich UE od dnia 30 kwietnia 2006 r. Dyrektywa ujedniczyła i zweryfikowała istniejące instrumenty unijne w celu uproszczenia i wzmocnienia prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu dla wszystkich obywateli Unii oraz członków ich rodzin

Tekst dyrektywy można pobrać ze strony

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:05:05:32004L0038:PL:PDF>

* DYREKTYWA 2004/38/WE PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO I RADY z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium Państw Członkowskich, zmieniająca rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylająca dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG

Każde państwo członkowskie UE transponowało dyrektywę do swojego prawa krajowego. Jeżeli chcesz dowiedzieć się więcej na temat przysługujących Ci praw w konkretnym państwie członkowskim UE, zapoznaj się z obowiązującymi w nim przepisami.

W lipcu 2009 r. Komisja wydała **wytyczne** w sprawie skuteczniejszej transpozycji dyrektywy do prawa krajowego przez państwa członkowskie UE i jej skuteczniejszego stosowania w życiu codziennym. Tekst wytycznych można pobrać ze strony

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0313:FIN:PL:PDF>

2 Komu ono przysługuje?

Kto może korzystać z prawa do swobodnego przemieszczania się i pobytu? Czy prawo to jest zastrzeżone wyłącznie dla obywateli Unii? Czy możesz ze sobą zabrać swojego(-ją) małżonka(-kę), który(-a) jest obywatelem(-ką) Rosji? A co w przypadku ciężko chorego dziadka, który jest Brazylijczykiem, i który wymaga osobistej opieki?

Obywatele Unii i ich rodziny!

Dyrektywa obejmuje obywateli Unii i członków ich rodzin (nawet jeżeli członkowie ci nie są obywatelami państwa członkowskiego UE).

Ale jedynie w przypadku przemieszczenia się do innego państwa członkowskiego UE lub powrotu do kraju rodzinnego po pobycie w innym państwie członkowskim UE

Dyrektywa ma zastosowanie wyłącznie **w przypadku Twojego faktycznego przemieszczenia się lub zamieszkiwania na terytorium innego państwa członkowskiego UE niż kraj, którego jesteś obywatelem**, i do towarzyszących Ci lub dołączających do Ciebie członków rodziny.

Możesz również korzystać z praw przyznanych na mocy dyrektywy **w przypadku powrotu do kraju rodzinnego po pobycie w innym państwie członkowskim UE**.

W niektórych okolicznościach z praw przyznanych na mocy dyrektywy możesz korzystać nie przebywając w innym państwie członkowskim UE, na przykład w przypadku świadczenia usług w innym państwie członkowskim UE bez zamieszkiwania w nim.

Kto jest obywatelem Unii?

Jak wyjaśniono powyżej, obywatelem Unii jest każda osoba posiadająca obywatelstwo państwa członkowskiego UE.

Kogo określamy mianem członka rodziny?

Członkowie Twojej rodziny, bez względu na ich przynależność państwową, **mają prawo towarzyszyć Ci lub dołączyć do Ciebie** w innym państwie członkowskim UE niż to, którego jesteś obywatelem. Prawo to ma zastosowanie niezależnie od tego, czy członkowie rodziny poprzednio zamieszkiwali na terytorium innego państwa członkowskiego UE lub z jaką wizą przyjechali do państwa przyjmującego w UE.

Członkami Twojej rodziny są małżonkowie, (zarejestrowani) partnerzy, zstępni i wstępni.

Każda z tych kategorii ma swoją definicję:

- Małżonek **małżonek**, bez względu na czas i miejsce zawarcia małżeństwa,
- Zarejestrowany partner **partner**, z którym zawarłeś(-aś) zarejestrowany związek partnerski – zarejestrowany partner ma jednak prawo towarzyszyć Ci lub do Ciebie dołączyć jedynie w tych państwach członkowskich UE, które uznają zarejestrowany związek partnerski za równoważny małżeństwu,
- Zstępni **bezpośredni zstępni** (tj. *dzieci, wnuki...*), którzy nie ukończyli dwudziestego pierwszego roku życia lub pozostają na Twoim utrzymaniu, oraz bezpośredni zstępni współmałżonka lub zarejestrowanego partnera,
- Wstępni **bezpośredni wstępni** (tj. *rodzice, dziadkowie...*) oraz bezpośredni wstępni współmałżonka lub zarejestrowanego partnera pozostający na Twoim utrzymaniu.

Wszyscy wymienieni wyżej członkowie rodziny korzystają z praw przysługujących im na mocy dyrektywy, gdy towarzyszą Ci lub dołączają do Ciebie, a **państwa członkowskie UE mają obowiązek uznać ich prawa**.

Co z innymi członkami rodziny?

Pozostali członkowie rodziny – **rodzeństwo, kuzyni, wujostwo i inni krewni** mają prawo do **ułatwionego** wjazdu i pobytu w przyjmującym państwie członkowskim w UE wówczas, gdy:

- pozostają na Twoim utrzymaniu,
- są członkami Twojego gospodarstwa domowego, lub
- istnieją poważne przyczyny zdrowotne wymagające Twojej osobistej opieki.

Twoi rodzice i Twoje dzieci powyżej dwudziestego pierwszego roku życia, którzy nie są na Twoim utrzymaniu, lecz z Tobą zamieszkują, również mogą skorzystać z prawa do ułatwionego wjazdu i pobytu.

Państwa członkowskie UE nie mogą automatycznie pozbawić konkretnej kategorii członków rodziny tego prawa.

A co w przypadku innych partnerów?

To samo prawo do ułatwionego wjazdu i pobytu dotyczy **partnera, z którym pozostajesz w stałym i należyście poświadczonym związku**. Obejmuje ono pary hetero- i homoseksualne, jak również wolne związki, takie jak konkubinaty (gdy obydwoje partnerów mieszka razem).

Do tej kategorii należą również zarejestrowani partnerzy, którzy przemieszczają się do państwa członkowskiego UE, w którym zarejestrowane związki partnerskie nie są traktowane na równi z małżeństwem.

Prawo pobytu

Grupie obejmującej innych członków rodziny i partnerów **nie przysługuje automatycznie prawo do towarzyszenia Ci lub dołączenia do Ciebie w przyjmującym państwie UE**. Ich prawa podlegają swobodzie decyzyjnej przyjmującego państwa UE.

Przysługuje im **prawo do „ułatwień” pod względem wjazdu i pobytu**. Oznacza to zasadniczo, że przyjmujące państwo UE zbada ich powiązania rodzinne z obywatelem, a w przypadku uznania, że dane osoby tworzą prawdziwą rodzinę, powinno je traktować na równi z takimi członkami rodziny jak małżonkowie lub dzieci.

Przyjmujące Państwo UE ma obowiązek dokładnego zbadania sytuacji osobistej danej osoby, a każda odmowa wjazdu lub pobytu wobec tych członków rodziny musi zostać uzasadniona, przekazana do wiadomości na piśmie oraz przysługuje w związku z nią procedura odwoławcza.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianych w tej części zawarte są w **art. 2 i 3** dyrektywy.

Gdzie możesz korzystać z tego prawa?

3

W których państwach można korzystać z tego prawa?

Z praw tych możesz korzystać na obszarze UE...

Z prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu możesz korzystać w **każdym państwie członkowskim UE**. Obszar ten **obejmuje** również Azory, Maderę (*Portugalia*), Wyspy Alandzkie (*Finlandia*), Wyspy Kanaryjskie, Ceutę i Melillę (*Hiszpania*) oraz francuskie departamenty zamorskie. Odnosi się to również do Gibraltaru.

Nie ma ono natomiast zastosowania na Wyspach Normandzkich i Wyspie Man, Wyspach Owczych (*Dania*) oraz w krajach i terytoriach zamorskich.

w Islandii, Liechtensteinie i Norwegii...

Możesz korzystać z tego prawa w Islandii, Liechtensteinie i Norwegii, ponieważ kraje te są członkami **Europejskiego Obszaru Gospodarczego**. Również obywatele tych trzech państw mają prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu na obszarze Unii Europejskiej.

a z niektórymi prawami w Szwajcarii

Dyrektywa **nie** ma zastosowania w odniesieniu do **Szwajcarii**. Z niektórych praw można jednak korzystać również na terytorium Szwajcarii na mocy umowy między UE a Szwajcarią w sprawie swobodnego przepływu osób z 1999 r. oraz protokołów. Prawa te są jednak bardziej ograniczone niż prawa przyznane na mocy dyrektywy. Tekst umowy można pobrać ze strony

[http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22002A0430\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:22002A0430(01):EN:HTML)

4

Przygotowania do przemieszczenia się

Chcesz przemieścić się do innego państwa członkowskiego UE – jakie dokumenty musisz najpierw przygotować?

Potrzebny jest jedynie krajowy dowód tożsamości albo paszport

Aby móc przekroczyć granicę, wystarczy mieć przy sobie ważny dowód tożsamości lub paszport.

Nie jest potrzebny dowód tożsamości z polem do odczytu elektronicznego ani paszport, który zachowuje ważność przez trzy najbliższe miesiące... wystarczy, aby dokument podróży był ważny, a wszystko jest w porządku. Żadne państwo członkowskie nie może od Ciebie wymagać legitymowania się wyłącznie paszportem albo wyłącznie dowodem osobistym. Wybór dokumentu podróży należy do Ciebie i prawa tego nie można ograniczać. **Nie potrzebujesz wizy wjazdowej.**

Ponieważ ze względów bezpieczeństwa organy krajowe mogą w każdym momencie zażądać okazania dowodu tożsamości, należy taki dokument zawsze nosić przy sobie.

Co stanie się, jeśli zapomniałeś lub zgubiłeś paszport lub dowód tożsamości?

W przypadku, gdy obywatel Unii chce przekroczyć granicę i okazuje się, że nie ma przy sobie dokumentu tożsamości ani paszportu, funkcjonariusze straży granicznej nie mogą Cię zawrócić bez uprzedniego zapewnienia wszelkich możliwości uzyskania niezbędnych dokumentów lub przedłożenia ich funkcjonariuszom w rozsądnym terminie.

Możesz również w inny sposób dowieść, że podlegasz prawu swobodnego przemieszczania się i pobytu, na przykład przedstawiając dowód potwierdzający Twoją tożsamość i przynależność państwową.

Zasady dotyczące członków Twojej rodziny

Do członków Twojej rodziny, będących obywatelami Unii, mają zastosowanie te same zasady.

Członkowie rodziny, którzy **nie są** obywatelami państwa członkowskiego UE (tzw. **członkowie rodzin będący obywatelami państw trzecich**) mogą wjechać do państwa członkowskiego na podstawie ważnego paszportu. Jeśli są obywatelami państwa, wobec którego stosuje się wymóg wizowy, wówczas **mogą być zobowiązani do posiadania wizy wjazdowej**.

Państwa, których obywateli obowiązuje wymóg wizowy, wymienione są w rozporządzeniu (WE) nr 539/2001 lub w przepisach krajowych, jak w przypadku Zjednoczonego Królestwa i Irlandii.

Wizy wjazdowe?

Państwa członkowskie UE mają obowiązek zapewnić członkom rodzin będącym obywatelami państw trzecich wszelkie ułatwienia w uzyskaniu niezbędnych wiz. Wizy takie powinny być wydawane nieodpłatnie, w możliwie jak najkrótszym terminie oraz na podstawie procedury przyśpieszonej. Komisja uważa, że opóźnienia przekraczające cztery tygodnie są nieuzasadnione.

Państwa członkowskie UE **nie** mogą wymagać wizy rodzinnej ani pobytowej od członków Twojej rodziny, a jedynie wizy wjazdowej.

Jakie dokumenty są wymagane przy ubieganiu się o wizę?

Prawo wjazdu członków rodziny będących obywatelami państw trzecich wynika z więzów rodzinnych łączących ich z obywatelem Unii. **Każdy urzędnik konsularny może zażądać** od takich członków Twojej rodziny okazania **paszportu** oraz innego **dokumentu potwierdzającego więzy rodzinne łączące ich z Tobą**, np. aktu ślubu, aktu urodzenia lub dokumentu potwierdzającego, że pozostają na Twoim utrzymaniu. **Nie można** wymagać od członków rodziny obywatela Unii okazania takich dokumentów jak bilety podróży, zaświadczenie o zatrudnieniu, odcinki wypłaty, wyciągi bankowe, potwierdzenie zakwaterowania lub środków utrzymania czy zaświadczenia lekarskie.

Paszport bez wizy?

Nie można automatycznie odesłać z powrotem z granicy członków rodziny w przypadku, gdy nie posiadają oni ważnego paszportu lub wizy, jeżeli jest ona wymagana, o ile są w stanie w inny sposób dowieść swojej tożsamości i łączących ich z Tobą więzów rodzinnych.

Karta pobytu zamiast wizy

Posiadanie ważnej karty stałego pobytu, wydanej przez którekolwiek państwo członkowskie UE strefy Schengen (*zob. poniżej*), **zwalnia członków Twojej rodziny z wymogu posiadania wizy na obszarze wszystkich państw członkowskich UE strefy Schengen.**

Członkowie Twojej rodziny będący obywatelami państw trzecich, którzy przemieszczają się pomiędzy państwem członkowskim UE strefy Schengen a państwem członkowskim UE spoza strefy Schengen, mogą zostać zwolnieni z wymogu posiadania wizy, jeśli posiadają ważną kartę pobytu wydaną im jako członkom rodziny przez państwo członkowskie UE inne niż państwo Twojego pochodzenia.

Wejście na pokład samolotu

Możesz wejść na pokład samolotu lecącego na trasie wewnątrz europejskiej z ważnym paszportem lub dowodem tożsamości (*członkowie Twojej rodziny będący obywatelami państw trzecich – z ważnym paszportem*). Zgodnie z wewnętrznymi przepisami odpowiednich przewoźników mogą być dopuszczane inne dokumenty potwierdzające tożsamość.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 5** dyrektywy.

Przepisy Schengen

Przemieszczanie się wewnątrz strefy Schengen

Czym jest strefa Schengen?

Strefa Schengen to obszar wewnątrz Unii Europejskiej, w którym **nie ma żadnych kontroli na granicach wewnętrznych**. W tej strefie obowiązują „przepisy Schengen”.

Obecnie do strefy Schengen należy większość państw członkowskich UE (*Austria, Belgia, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry i Włochy*) oraz Islandia, Norwegia i Szwajcaria.

Bułgaria, Cypr, Rumunia i Liechtenstein nie są jeszcze pełnoprawnymi członkami strefy Schengen, ponieważ kontrole na granicach między tymi państwami a strefą Schengen zostaną utrzymane do czasu spełnienia przez te państwa warunków zniesienia tych granic. Zjednoczone Królestwo i Irlandia pozostają poza obszarem Schengen, ponieważ zdecydowały się na utrzymanie kontroli na granicach z pozostałymi państwami członkowskimi UE.

Kontrole graniczne obywateli Unii

Obywatele Unii przekraczający granice zewnętrzne podlegają minimalnej kontroli i mogą korzystać z odrębnych pasów ruchu, przeznaczonych specjalnie dla nich.

Zniesienie kontroli granicznych oznacza, że **nie ma obowiązku okazywania paszportu lub dowodu tożsamości przy przekraczaniu granic wewnętrznych** pomiędzy państwami członkowskimi UE należącymi do strefy Schengen. Niemniej jednak należy zawsze mieć przy sobie paszport lub dowód tożsamości, gdyż prawo wjazdu i pobytu jest uwarunkowane okazaniem tych dokumentów na żądanie.

... i członków ich rodzin

Do członków Twojej rodziny, będących obywatelami Unii, mają zastosowanie te same zasady.

Członkowie Twojej rodziny będący obywatelami państw trzecich mogą wjechać do strefy Schengen na podstawie wizy wjazdowej, jeśli jest ona wymagana (*patrz powyżej*), a następnie swobodnie podróżować w obrębie tej strefy, ponieważ jednolita wiza jest ważna na całym obszarze państw członkowskich.

5

Pierwsze trzy miesiące

Przekroczyłeś granicę – i co dalej?

Prawo pobytu do 3 miesięcy

Każdy obywatel Unii Europejskiej ma **prawo przebywać** na terytorium przyjmującego państwa członkowskiego **przez okres do trzech miesięcy bez spełniania żadnych dodatkowych warunków czy formalności** poza wymogiem posiadania **ważnego dowodu tożsamości lub paszportu**.

Nie ma znaczenia, czy celem wizyty jest podjęcie nauki lub pracy, czy jest to zwykły pobyt turystyczny. Potrzebny jest jedynie ważny dowód tożsamości lub paszport.

Członkowie rodzin będący obywatelami państw trzecich, którzy Ci towarzyszą lub do Ciebie dołączają, mogą przebywać z Tobą przez okres do trzech miesięcy – **wystarczającą podstawą jest ich paszport**.

Szczególne traktowanie osób poszukujących pracy

Obywatele Unii korzystają z prawa pobytu bez konieczności spełniania jakichkolwiek dodatkowych warunków czy formalności przez okres sześciu miesięcy lub dłużej, o ile kontynuują poszukiwanie pracy w przyjmującym państwie członkowskim i mają realną szansę na zatrudnienie.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 6** dyrektywy.

Zgłoszenie pobytu

Zgłoszenie pobytu

Ty i członkowie Twojej rodziny możecie być zobowiązani do **zgłoszenia pobytu** w rozsądnym terminie od momentu wjazdu. Pozwoli to organom publicznym przyjmującego państwa członkowskiego UE uzyskać szczegółowe informacje na temat ruchów ludności na jego terytorium.

Państwa członkowskie mogą jednak zrezygnować z wymogu zgłoszenia pobytu.

Co się stanie, jeżeli nie zgłosisz pobytu?

Jeżeli Ty lub członek Twojej rodziny **nie dopełni wymogów związanych ze zgłoszeniem pobytu**, może podlegać **proporcjonalnym i niedyskryminującym sankcjom administracyjnym**. Oznacza to, że sankcje te muszą być współmierne do rodzaju popełnionego naruszenia i identyczne z sankcjami, które zostałyby nałożone na obywateli przyjmującego państwa członkowskiego UE. Nie można jednak zostać wydalonym z kraju jedynie za samo niedopełnienie tego wymogu.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 5 ust. 5** dyrektywy.

6

Po upływie trzech miesięcy

A jeśli chcesz zostać na dłużej niż trzy miesiące?

Wszystko zależy od Twojego statusu

Prawo pobytu dłuższego niż trzy miesiące jest uzależnione od spełnienia pewnych warunków. Charakter tych warunków zależy od Twojego statusu w przyjmującym państwie członkowskim UE.

Pracownicy najemni, osoby pracujące na własny rachunek, usługodawcy

Pracownicy najemni i osoby pracujące na własny rachunek mają prawo pobytu **bez żadnych dodatkowych warunków, poza wymogiem bycia pracownikiem najemnym lub osobą pracującą na własny rachunek.** Takie samo prawo przysługuje osobom, które tymczasowo świadczą usługi w przyjmującym państwie członkowskim UE.

W kwestii szczegółowych ustaleń przejściowych dotyczących swobodnego przemieszczania się pracowników – zob. rozdział 12 poniżej.

Zachowanie statusu pracownika najemnego lub osoby pracującej na własny rachunek

Obywatele UE **zachowują status pracownika najemnego lub osoby pracującej na własny rachunek** w następujących okolicznościach:

- jeśli są niezdolni do pracy w następstwie choroby lub wypadku, lub
- jeśli pozostają bez pracy z przyczyn niezamierzonych, co jest należyście udokumentowane, i zarejestrowali się jako poszukujący pracy w odpowiednim urzędzie pracy, lub
- jeśli uczestniczą w szkoleniu zawodowym.

Studenci ...

Studenci muszą spełniać trzy następujące warunki:

- muszą być zapisani do oficjalnej placówki edukacyjnej zasadniczo w celu odbycia **studiów lub kształcenia zawodowego**,
- muszą być objęci **pełnym ubezpieczeniem zdrowotnym** w przyjmującym państwie członkowskim, oraz
- muszą zadeklarować w odpowiednim urzędzie krajowym za pomocą **oświadczenia** lub w inny wybrany przez siebie, równoważny sposób, że posiadają **wystarczające środki** dla siebie i członków swojej rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego podczas swojego pobytu.

... i inne osoby nieaktywne zawodowo

Inne osoby nieaktywne zawodowo (*np. bezrobotni, emeryci itp.*) muszą również posiadać **wystarczające środki** dla siebie i członków swojej rodziny, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego podczas swojego pobytu oraz muszą być objęci **pełnym ubezpieczeniem zdrowotnym**.

Prawa członków rodziny

Członkowie Twojej rodziny również mają prawo zamieszkania z Tobą pod warunkiem, że spełniasz warunki wymienione powyżej w niniejszym rozdziale.

Wyjątki dotyczące członków rodziny studentów

Jedyny wyjątek dotyczy niektórych członków rodziny studentów. Przyjmujące państwo członkowskie UE może podjąć decyzję, że tylko współmałżonek, zarejestrowany partner i zstępni pozostający na utrzymaniu studenta są „automatycznie” objęci prawem pobytu. Inni członkowie rodziny, tacy jak rodzice, mają jedynie „ułatwione” warunki wjazdu.

Jest to osobiste prawo

Prawo pobytu w innym państwie członkowskim UE jest Twoim fundamentalnym i osobistym prawem. **Uzyskujesz je bezpośrednio na mocy Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej.**

A zatem **prawo to nie zależy od tego, czy wypełniłeś formalności administracyjne.**

Oznacza to, że jeśli spełniasz opisane warunki, przysługuje Ci prawo pobytu i prawo to nie zależy od żadnej decyzji przyjmującego państwa członkowskiego UE. Dokumenty, które mogą być ewentualnie wydane Tobie lub członkom Twojej rodziny przez przyjmujące państwo członkowskie, stanowią jedynie zaświadczenie, że przysługuje Wam takie prawo. Prawo pobytu nie może wygasnąć, nawet jeśli nie zarejestrujesz się lub wygaśnie ważność karty pobytu członka Twojej rodziny, pod warunkiem, że nadal spełniasz wymagania. Możesz jednak podlegać proporcjonalnym i niedyskryminującym sankcjom za nieprzestrzeżenie przepisów krajowych.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 7** dyrektywy.

Formalności administracyjne

Jakie formalności administracyjne powinieneś ewentualnie wypełnić, aby móc kontynuować pobyt po upływie trzech miesięcy?

Obywatele Unii

Zgłoszenie

Państwo członkowskie może wymagać od Ciebie zgłoszenia się w odpowiednim organie **wyłącznie w przypadku pobytu przekraczającego trzy miesiące**.

Państwa członkowskie UE mają możliwość odstąpienia od wymogu zgłoszenia pobytu przez obywateli UE.

Zaświadczenie i termin

Termin zgłoszenia jest określany indywidualnie przez każde państwo członkowskie, ale nie może być krótszy niż trzy miesiące od dnia przyjazdu. Na podstawie wymaganych dokumentów właściwy organ krajowy powinien **niezwłocznie** wydać **zaświadczenie o zgłoszeniu**, wystawione na nazwisko i adres zarejestrowanej osoby wraz z datą rejestracji.

Nie ma potrzeby posiadania dokumentów pobytowych

Dokumenty pobytowe dla obywateli Unii zostały zniesione na mocy dyrektywy i zastąpione zaświadczeniami o zgłoszeniu, które powinny być wydawane w znacznie szybszym trybie.

Wymagane dokumenty

Wymagane może być okazanie dokumentów poświadczających spełnienie warunków wymienionych w rozdz. 6 powyżej.

- dowód tożsamości lub paszport
W każdym razie należy mieć przy sobie **ważny dowód tożsamości lub ważny paszport**.
W zależności od Twojego statusu, wymagane może być również dostarczenie dowodu, że spełniasz warunki związane z przysługującym Ci prawem pobytu (np. pracownik najemny, student itp.).
- pracownicy najemni
Pracownicy najemni są zobowiązani przedstawić **potwierdzenie zobowiązania do zatrudnienia wydane przez pracodawcę, bądź zaświadczenie o zatrudnieniu**. Nie ma potrzeby okazywania informacji o wynagrodzeniu.
- osoby pracujące na własny rachunek
Osoby pracujące na własny rachunek muszą przedstawić **dowód, że prowadzą działalność w tej formie**.
- studenci
Studenci muszą przedstawić następujące dokumenty:
 - **dowód przyjęcia** do oficjalnie uznanej instytucji,
 - **dowód pełnego ubezpieczenia zdrowotnego**, oraz
 - **oświadczenie**, że **posiadają wystarczające środki**, aby nie stanowić obciążenia dla systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego, lub inny wybrany przez siebie równoważny dowód.
- inni
Pozostałe osoby nieaktywne zawodowo powinny dostarczyć **dowód pełnego ubezpieczenia zdrowotnego** i posiadania **wystarczających zasobów finansowych**, by nie obciążać systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego UE.

Co oznaczają „wystarczające zasoby“?

Nie istnieje ustalona kwota zasobów finansowych, którą państwo członkowskie UE mogłoby narzucić jako „wystarczającą”.

Obywatele UE dysponują wystarczającymi zasobami finansowymi, jeśli poziom tych zasobów przekracza próg, poniżej którego w przyjmującym państwie członkowskim przyznaje się środki służące zapewnieniu minimum socjalnego (*lub minimalną rentę w ramach zabezpieczenia społecznego*).

Organy krajowe muszą uwzględnić osobistą sytuację danego obywatela UE, ale mogą, w razie konieczności, sprawdzać istnienie tych zasobów, a także ich legalność, kwotę i dostępność. Zasoby pochodzące od osoby trzeciej muszą być uznane.

A członkowie rodziny?

Członkowie Twojej rodziny, którzy sami są obywatelami Unii, otrzymają **zaświadczenie o zgłoszeniu** po okazaniu następujących dokumentów:

- ważnego dowodu tożsamości lub ważnego paszportu,
- Twojego zaświadczenia o zgłoszeniu, lub w przypadku braku systemu rejestracji, jakiegokolwiek innego dowodu Twojego pobytu w przyjmującym państwie członkowskim,
- dokumentu potwierdzającego związki rodzinne lub zawarty przez Ciebie zarejestrowany związek partnerski *oraz* ewentualnie dokumentów poświadczających, że członkowie Twojej rodziny są na Twoim utrzymaniu.

Członkowie rodziny, którzy korzystają z prawa do ułatwionych warunków wjazdu i pobytu, muszą *ponadto* przedstawić:

- dokument wystawiony przez właściwy organ państwa pochodzenia potwierdzający, że są na Twoim utrzymaniu lub są członkami Twojej rodziny,
- dokument potwierdzający poważne problemy zdrowotne, lub
- dokument potwierdzający istnienie ich stałego związku z Tobą.

Poświadczenie i tłumaczenie dokumentów

Jeżeli państwo członkowskie UE ma poważne wątpliwości dotyczące autentyczności przedstawionych przez Ciebie dokumentów, może zażądać poświadczania ich autentyczności. W tym celu należy udać się do prawnika, notariusza lub do ambasady, co zazwyczaj wiąże się z uiszczeniem opłaty. Jeżeli organy państwa członkowskiego nie rozumieją okazanych dokumentów, mogą zażądać również ich przetłumaczenia.

Państwa członkowskie UE mogą również przyjmować niezbędne środki prowadzące do **odmowy, zakończenia lub wycofania któregokolwiek z praw** przyznanych na mocy dyrektywy w przypadku okazania **sfalszowanych dokumentów**.

Opłaty?

Zaświadczenia o zgłoszeniu muszą być **wydawane bezpłatnie lub za opłatą nieprzekraczającą wysokości opłat ponoszonych przez obywateli danego państwa członkowskiego za wydanie podobnych dokumentów**, np. krajowych dokumentów tożsamości.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 8** dyrektywy.

Członkowie rodziny niebędący obywatelami UE

Karta pobytu

Członkowie rodziny, którzy nie są obywatelami Unii, otrzymają kartę pobytu zawierającą wyraźną informację, że są członkami rodziny obywatela Unii, po okazaniu następujących dokumentów:

- ważnego paszportu,
- Twojego zaświadczenia o zgłoszeniu lub, w przypadku braku systemu rejestracji, jakiegokolwiek innego dowodu Twojego pobytu w przyjmującym państwie członkowskim,
- dokumentu potwierdzającego związku rodzinne lub zawarty przez Ciebie zarejestrowany związek partnerski oraz ewentualnie dokumentów poświadczających, że członkowie Twojej rodziny są na Twoim utrzymaniu.

Członkowie rodziny, którzy korzystają z prawa do ułatwionych warunków wjazdu i pobytu, muszą przedstawić takie same dokumenty, jakie są wymagane od obywateli UE, którym przysługuje to prawo.

Terminy i okres ważności

Członkowie Twojej rodziny, którzy nie są obywatelami UE, **muszą wystąpić z wnioskiem o kartę pobytu** w przypadku, gdy planują pobyt dłuższy niż trzy miesiące.

Wniosek o kartę stałego pobytu należy złożyć w terminie nieprzekraczającym trzech miesięcy od dnia przyjazdu.

Karta pobytu jest wydawana w ciągu sześciu miesięcy od złożenia wniosku i jest ważna przez okres pięciu lat od daty jej wydania (*lub przez przewidywany okres Twojego pobytu, jeżeli jest on krótszy niż pięć lat*). Karta pobytu musi być wydana jako **oddzielny dokument**, a nie w postaci naklejki umieszczanej w paszporcie. **Zaświadczenie o złożeniu wniosku powinno zostać wydane niezwłocznie.**

Poświadczanie i tłumaczenie dokumentów

Tak jak w przypadku obywateli UE, organ państwa członkowskiego UE może zażądać poświadczenia autentyczności dokumentów, jeżeli ma poważne wątpliwości dotyczące ich autentyczności. W tym celu należy udać się do prawnika, notariusza lub do ambasady, co zazwyczaj wiąże się z uiszczeniem opłaty. Jeżeli organy państwa członkowskiego nie rozumieją okazanych dokumentów, mogą również zażądać ich przetłumaczenia.

Państwa członkowskie UE mogą również przyjmować środki prowadzące do **odmowy, zakończenia lub wycofania któregokolwiek** z praw przyznanych na mocy dyrektywy w przypadku okazania **sfalszowanych dokumentów**.

Opłaty?

Karty pobytu muszą być wydawane **bezpłatnie lub za opłatą nieprzekraczającą wysokości opłat ponoszonych przez obywateli danego państwa członkowskiego za wydanie podobnych dokumentów.**

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 9–11** dyrektywy.

Sankcje

Co się stanie, jeżeli nie spełnisz wymogów administracyjnych...?

Co się stanie, jeżeli nie złożysz wniosku o wymagany dokument?

Jeżeli Ty lub członek Twojej rodziny **nie spełnicie wymogów związanych ze zgłoszeniem pobytu lub złożeniem wniosku o kartę pobytu**, mogą zostać wobec Was zastosowane **proporcjonalne i niedyskryminujące sankcje administracyjne**. Państwa członkowskie mogą stosować takie same sankcje, jak sankcje obowiązujące wobec ich własnych obywateli za brak dokumentu tożsamości.

W każdym razie **ani Ty, ani członkowie Twojej rodziny nie mogą zostać wydalenii jedynie z powodu naruszenia tej zasady.**

Czy możesz być zobowiązany do noszenia przy sobie dokumentów?

Państwa członkowskie mogą wprowadzić wymóg, aby osoby niebędące ich obywatelami zawsze nosiły przy sobie zaświadczenie o zgłoszeniu lub kartę pobytu oraz mogą przeprowadzać kontrole, jednakże tylko w przypadku, gdy taki sam wymóg obowiązuje ich własnych obywateli w odniesieniu do dokumentów tożsamości.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 8 ust. 2 i art. 9 ust. 3** dyrektywy.

© Dreamstime.com

Utrzymanie prawa pobytu

8

Co należy zrobić, aby utrzymać prawo pobytu?

W jaki sposób można utrzymać prawo pobytu?

Zarówno Ty, jak i członkowie Twojej rodziny posiadają prawo pobytu, dopóki spełniają warunki związane z tym prawem. A zatem możesz je utracić, jeżeli przestaniesz pracować, utracisz status pracownika, skończysz studia lub nie będziesz miał wystarczających zasobów finansowych na pokrycie wydatków związanych z pobytem.

Jeżeli zaczniesz korzystać z systemu pomocy społecznej, możesz stracić prawo pobytu

Jeżeli Twoje prawo pobytu zależy od posiadania wystarczających zasobów, abyś nie korzystał z systemu pomocy społecznej przyjmującego państwa członkowskiego UE (tzn. gdy jesteś osobą bierną zawodowo), **prawo takie może zostać wycofane z chwilą, gdy staniesz się nieuzasadnionym obciążeniem dla systemu pomocy społecznej.**

Nie oznacza to jednak, że nie możesz ubiegać się o pomoc społeczną, gdy znajdujesz się w potrzebie. Przysługuje Ci prawo do otrzymywania świadczenia na tych samych warunkach, co obywatelom przyjmującego państwa członkowskiego UE.

Przyjmujące państwo członkowskie UE ma jednak prawo zbadać okoliczności towarzyszące wnioskowi obywatela. Może rozważyć, czy potrzeba wystąpienia o pomoc wynika

z tymczasowych trudności. Uwzględni czas trwania pobytu obywatela, sytuację osobistą oraz wysokość przyznanej pomocy.

Jeżeli przyjmujące państwo członkowskie UE stwierdzi, że obywatel stał się nieuzasadnionym obciążeniem dla systemu pomocy społecznej, może wszcząć procedurę wydalenia z kraju. Jednak **wydalenie z kraju nie może w żadnym razie być automatycznie następstwem zwrócenia się o pomoc społeczną.**

Konsekwencje wydalenia z kraju

W przypadku wydalenia z kraju z wyżej wspomnianych powodów przyjmujące państwo członkowskie UE **nie może** nałożyć na Ciebie zakazu wjazdu, a więc możesz w każdej chwili powrócić do tego kraju i korzystać z prawa pobytu, pod warunkiem spełnienia stosownych wymogów opisanych w rozdziale 6.

Wyjątek dotyczący osób czynnych zawodowo

Osób, których prawo pobytu nie jest uwarunkowane posiadaniem wystarczających zasobów finansowych, jak to ma miejsce w przypadku pracowników lub osób prowadzących działalność na własny rachunek, **nie można** wydalic z kraju z powodu otrzymywania przez nie świadczeń z pomocy społecznej.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 14** dyrektywy.

Członkowie rodziny

Co się dzieje z członkami rodziny obywatela Unii, jeżeli straci on prawo pobytu?

Utrzymanie prawa pobytu przez członków rodziny

Pod pewnymi warunkami członkowie Twojej rodziny mogą utrzymać prawo pobytu **w przypadku Twojej śmierci, wyjazdu lub zerwania więzi rodzinnych** (*rozwód, unieważnienie małżeństwa lub zerwanie zarejestrowanego związku*).

Ponieważ **prawo członków rodziny do pobytu wynika z prawa obywatela UE** do swobodnego przemieszczania się i pobytu i jest od niego zależne, jego śmierć, wyjazd lub zerwanie więzów rodzinnych wpływa na ich sytuację prawną w przyjmującym państwie członkowskim UE.

Nabyte prawo stałego pobytu (*zob. rozdział 9*) przysługuje bezwarunkowo nawet w przypadku jego śmierci, wyjazdu lub zerwania więzi rodzinnych.

Należy raz jeszcze podkreślić, że sytuacja członków Twojej rodziny zależy od tego, czy są oni obywatelami UE, czy nie.

Członkowie rodziny są obywatelami UE

Jeżeli **są oni obywatelami Unii**, nie ma to wpływu na ich prawo pobytu, jeżeli sami spełniają warunki związane z prawem pobytu (*muszą być pracownikami, osobami prowadzącymi działalność na własny rachunek lub studentami, osobami biernymi zawodowo, posiadającymi pełne ubezpieczenie zdrowotne oraz wystarczające zasoby finansowe*) lub jeżeli są członkami rodziny obywatela Unii spełniającego te wymogi (*np. członkowie rodziny będący na jego utrzymaniu*).

Członkowie rodziny nie są obywatelami UE

Jeżeli członkowie rodziny **nie są obywatelami UE**, taka sytuacja nie ma wpływu na ich prawo pobytu, gdy spełniają warunki konieczne do uzyskania własnego prawa pobytu lub jeżeli są członkami rodziny osoby spełniającej takie warunki. **Ponadto muszą spełniać pewne wymienione poniżej dodatkowe warunki, w zależności od okoliczności.**

Śmierć lub wyjazd obywatela Unii

Twoja **śmierć** nie prowadzi do utraty prawa pobytu członków Twojej rodziny będących obywatelami państw trzecich, pod warunkiem, że przebywają oni w przyjmującym państwie członkowskim UE jako członkowie Twojej rodziny przez co najmniej jeden rok przed Twoją śmiercią.

Dzieci w wieku szkolnym i ich rodzic

W przypadku Twojego **wyjazdu**, członkowie rodziny będący obywatelami państw trzecich zasadniczo **nie** zachowują prawa pobytu, ale wyjazd lub śmierć obywatela Unii nie powinny naruszyć prawa pobytu jego dzieci lub rodzica posiadającego prawo pieczy nad dziećmi, niezależnie od obywatelstwa, jeżeli dzieci zarejestrowane są w instytucji oświatowej, do czasu ukończenia przez nie nauki.

Rozwód lub zakończenie zarejestrowanego związku partnerskiego

Członkowie Twojej rodziny będący obywatelami państw trzecich mogą nabyć autonomiczne prawo pobytu, jeżeli przed rozpoczęciem sprawy rozwodowej lub zakończeniem zarejestrowanego związku partnerskiego małżeństwo lub zarejestrowany związek partnerski trwały co najmniej trzy lata, w tym jeden rok w przyjmującym państwie członkowskim UE.

Pieczą nad dziećmi obywatela UE lub prawo ich widywania

Członkowie Twojej rodziny będący obywatelami państw trzecich mogą nabyć autonomiczne prawo pobytu również wówczas, gdy na mocy umowy pomiędzy dwoma małżonkami lub partnerami lub na mocy wyroku sądowego jedna z osób nabywa prawo pieczy nad dziećmi lub ma prawo widywania dziecka małoletniego, pod warunkiem, że sąd orzekł, iż tego rodzaju kontakt powinien mieć miejsce w przyjmującym państwie członkowskim UE.

W przypadku prawa do widywania dziecka małoletniego, prawo pobytu zostaje utrzymane tak długo, jak jest to konieczne.

Szczególnie trudne okoliczności

Członkowie rodziny nabywają autonomiczne prawo pobytu również wówczas, gdy jest to uzasadnione szczególnie trudnymi okolicznościami, takimi jak bycie ofiarą przemocy w rodzinie w trakcie trwania małżeństwa lub związku partnerskiego.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 12 i 13** dyrektywy.

9

Prawo stałego pobytu

Jakie prawa przysługują Ci po pięciu latach nieprzerwanego legalnego pobytu?

Prawo stałego pobytu

Dyrektywa przewiduje **prawo stałego pobytu dla obywateli Unii oraz członków ich rodzin**.

W jaki sposób obywatele UE uzyskują takie prawo?

Jedynym warunkiem jest Twój **nieprzerwany, legalny pobyt przez pięć lat w przyjmującym państwie członkowskim UE**; uprawnia Cię to do pozostania w danym państwie na stałe! **Prawo to uzyskujesz bezpośrednio** na mocy prawa UE.

Czy można to prawo utracić, mimo tego, że jest ono bezwarunkowe?

Od momentu, gdy prawo to zostanie nabyte, nie podlega ono warunkom przewidzianym w rozdziałach 6 i 7 powyżej. Prawo stałego pobytu możesz utracić jedynie w wyniku nieobecności przekraczającej dwa kolejne lata.

Dopuszczalne okresy nieobecności

Na **ciągłość pobytu** nie mają wpływu następujące sytuacje:

- tymczasowe okresy nieobecności nieprzekraczające łącznie sześciu miesięcy w roku,
- nieobecności trwające dłużej, przeznaczone na odbycie obowiązkowej służby wojskowej, lub
- jedna nieobecność trwająca nie dłużej niż dwanaście kolejnych miesięcy, spowodowana ważnymi wydarzeniami, takimi jak ciąża i poród, poważna choroba, studia lub szkolenie zawodowe, bądź oddelegowanie do innego państwa członkowskiego UE lub do państwa trzeciego.

W jaki sposób członkowie rodziny uzyskują prawo stałego pobytu?

Członkowie Twojej rodziny legalnie zamieszkujący z Tobą przez pięć lat w przyjmującym państwie członkowskim UE również nabywają prawo stałego pobytu.

Członkowie rodziny, którzy zachowali autonomiczne prawo pobytu w przyjmującym państwie członkowskim UE w razie śmierci obywatela UE, jego wyjazdu lub zerwania z nim więzi rodzinnych, mogą również uzyskać własne prawo stałego pobytu na takich samych warunkach.

Uprzywilejowane traktowanie pracowników i osób prowadzących działalność na własny rachunek

Wymogi, które musisz spełnić w celu nabycia prawa stałego pobytu, zależą od Twojego statusu w przyjmującym państwie członkowskim UE. Niektóre kategorie osób korzystają z **uprzywilejowanego traktowania**.

Jeżeli jesteś **pracownikiem lub osobą prowadzącą działalność na własny rachunek**, możesz nabyć na określonych warunkach prawo stałego pobytu **przed** upływem nieprzerwanego okresu pięciu lat pobytu w następujących trzech przypadkach:

1. Osiągnięcie wieku uprawniającego do emerytury lub przejście na wcześniejszą emeryturę

Jeżeli przestajesz pracować z powodu **osiągnięcia wieku uprawniającego do emerytury lub przejścia na wcześniejszą emeryturę** pod warunkiem, że:

- przepracowałeś w tym państwie członkowskim UE co najmniej *dwanaście* poprzednich *miesięcy*, i
- przebywałeś w nim nieprzerwanie przez ponad *trzy lata*.

Jeżeli prawo przyjmującego państwa członkowskiego UE nie uprawnia do emerytury określonych kategorii osób prowadzących działalność na własny rachunek, warunek wieku zostaje spełniony z chwilą osiągnięcia przez daną osobę 60. roku życia.

2. Trwała niezdolność do pracy

Jeżeli przestałeś pracować w przyjmującym państwie członkowskim UE w wyniku **trwałej niezdolności do pracy**, pod warunkiem że:

- przebywałeś tam nieprzerwanie przez ponad *dwa lata*.

Jeżeli Twoja niezdolność do pracy powstała w wyniku wypadku przy pracy lub w wyniku choroby zawodowej, warunek długości pobytu nie musi być spełniony.

3. Pracownicy przygraniczni

Jeżeli **pracujesz w innym państwie członkowskim UE**, pod warunkiem że:

- ma to miejsce po *trzech latach* nieprzerwanego zatrudnienia i pobytu w przyjmującym państwie członkowskim UE i
- zachowujesz miejsce zamieszkania w przyjmującym państwie członkowskim UE, do którego powracasz *codziennie lub przynajmniej raz w tygodniu*.

Dla celów nabycia prawa stałego pobytu w przyjmującym państwie członkowskim UE w pierwszych dwóch przypadkach okresy zatrudnienia w państwie członkowskim UE, w którym *pracujesz*, uznaje się za spędzone w *przyjmującym* państwie członkowskim UE.

Członkowie rodzin

W powyższych trzech przypadkach członkowie Twojej rodziny przebywający razem z Tobą w przyjmującym państwie członkowskim UE nabywają stałe prawo pobytu z chwilą nabycia go przez Ciebie.

Jeżeli jesteś pracownikiem lub osobą prowadzącą działalność na własny rachunek, w przypadku Twojej **śmierci przed nabyciem prawa stałego pobytu** członkowie Twojej rodziny przebywający razem z Tobą mogą uzyskać takie prawo, jeżeli:

- w chwili śmierci przebywałeś w przyjmującym państwie członkowskim UE nieprzerwanie przez *dwa lata*,
- śmierć nastąpiła w wyniku wypadku przy pracy lub w wyniku choroby zawodowej, lub
- żyjący małżonek utracił obywatelstwo tego państwa członkowskiego UE po zawarciu z Tobą związku małżeńskiego.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 16 i 17** dyrektywy.

Wymagania administracyjne

Co jest potrzebne, abyś mógł udowodnić status stałego pobytu?

Jakie dokumenty zostaną Ci wydane?

Twoje prawo stałego pobytu jako obywatela UE poświadcza **dokument stałego pobytu**, który powinien być Ci **wydany w najszybszym możliwym terminie po złożeniu stosownego wniosku**. Nie masz obowiązku złożenia wniosku o taki dokument, jednak możliwość udowodnienia statusu osoby uprawnionej do stałego pobytu może okazać się przydatna.

A co z członkami rodziny?

Członkowie Twojej rodziny, sami będący obywatelami Unii, otrzymają takie same dokumenty.

Członkowie rodziny będący obywatelami państw trzecich muszą ubiegać się o kartę stałego pobytu *przed* wygaśnięciem ich standardowej karty pobytu. Karty stałego pobytu powinny im zostać wydane **w okresie sześciu miesięcy od złożenia wniosku**. Karta stałego pobytu odnawiana jest automatycznie co dziesięć lat.

Sankcje

Jeżeli członkowie rodziny obywatela Unii będący obywatelami państw trzecich nie spełnią wymogu ubiegania się o kartę stałego pobytu, mogą zostać wobec nich zastosowane proporcjonalne i niedyskryminujące sankcje. Nie mogą oni jednak zostać wydaleny jedynie z powodu naruszenia tej zasady.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 19 i 20** dyrektywy.

10 Równe traktowanie

Jakie inne prawa przysługują Ci w przypadku przemieszczenia się do innego państwa członkowskiego UE w celu pobytu lub pracy?

Jakie są Twoje inne prawa?

Jeżeli przemieścisz się do innego państwa członkowskiego UE w celu pobytu lub pracy, przysługuje Ci szereg dodatkowych praw, które nadają swobodzie przemieszczania się przemyślany i sensowny charakter.

Równe traktowanie

Najważniejszym z tych praw jest **prawo do równego traktowania**. Artykuł 18 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej stanowi, że w zakresie zastosowania przepisów UE i bez uszczerbku dla postanowień szczególnych **zakazana jest wszelka dyskryminacja ze względu na przynależność państwową**.

Dyrektywa rozszerza to prawo na członków rodzin, co oznacza, że obywatele Unii i członkowie ich rodzin przebywający na terenie przyjmującego państwa członkowskiego UE są **traktowani na równi z obywatelami tego państwa członkowskiego UE** w zakresie stosowania Traktatu.

Jakie płyną z tego korzyści?

Dzięki zasadzie równego traktowania **możesz korzystać z większości praw i świadczeń** (włącznie ze wszystkimi świadczeniami socjalnymi i podatkowymi), które gwarantuje przyjmujące państwo członkowskie UE swoim własnym obywatelom. Na przykład:

Zniżkowe przejazdy

Jeżeli przyjmujące państwo członkowskie UE przewiduje **zniżkowe bilety**, np. dla swoich emerytów lub rodzin wielodzietnych, to przysługują one również Tobie, pod warunkiem spełnienia określonych warunków.

Opłaty wpisowe i opłaty za naukę

Jesteś uprawniony do **dostępu do edukacji** na takich samych warunkach, jak obywatele państwa przyjmującego (np. brak opłat wpisowych lub opłat za naukę, jeżeli nie ponoszą ich obywatele przyjmującego państwa oraz brak limitów ilościowych dla obywateli UE, w związku z czym państwa członkowskie UE nie mogą zapewnić swoim własnym obywatelom preferencyjnego dostępu do systemu edukacji).

Pomoc społeczna

Pomoc społeczna przysługuje Ci na takich samych warunkach, na jakich przysługuje ona obywatelom przyjmującego państwa członkowskiego UE.

Czy przyjmujące państwo członkowskie UE oferuje dodatkowy **zasiłek na wydatki mieszkaniowe dla rodzin o niskim dochodzie**? Jeżeli taki zasiłek istnieje, jesteś do niego uprawniony i będziesz traktowany w taki sam sposób, jak obywatel tego państwa.

Wyjątek – dostęp do pomocy społecznej w ciągu pierwszych trzech miesięcy

Ważny wyjątek polega na tym, że **państwa członkowskie UE mogą zdecydować o nieprzyznawaniu obywatelom UE i ich rodzinom uprawnienia do pomocy społecznej w ciągu pierwszych trzech miesięcy pobytu** (lub *nawet przed dłuższy okres* w przypadku osób poszukujących pracy), lecz jedynie w przypadku, gdy nie są oni pracownikami lub osobami prowadzącymi działalność na własny rachunek.

Wyjątek – pomoc na utrzymanie dla studentów

Państwa członkowskie UE mogą również zdecydować o nieprzyznawaniu pomocy na utrzymanie w okresie studiów (np. stypendiów lub kredytów studenckich) osobom innym niż pracownicy, osoby prowadzące działalność na własny rachunek, osoby zachowujące tego rodzaju status oraz członkowie ich rodzin. Musisz jednak otrzymać taką pomoc z chwilą uzyskania prawa stałego pobytu.

Dostęp do rynku pracy

Członkowie rodziny obywatela Unii, niezależnie od ich przynależności państwowej, **mają prawo do podjęcia zatrudnienia lub prowadzenia działalności na własny rachunek** w przyjmującym państwie członkowskim UE. Bez względu na to, czy pracujesz, studiujesz, czy tylko w tym państwie przebywasz, członkowie Twojej rodziny mogą rozpocząć działalność zarobkową, korzystając z tych samych procedur administracyjnych, co obywatele danego kraju.

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **art. 23 i 24** dyrektywy.

Ograniczenia

Na jakiej podstawie państwa członkowskie UE mogą ograniczyć swobodę przemieszczania się i pobytu?

Porządek publiczny, bezpieczeństwo publiczne oraz zdrowie publiczne

Państwa członkowskie UE mogą zastosować ograniczenia w przypadkach uzasadnionych zagrożeń dla porządku publicznego, bezpieczeństwa publicznego lub zdrowia publicznego.

Wszelkie tego rodzaju ograniczenia, takie jak odmowa wjazdu, odmowa prawa pobytu lub decyzja o wydaleniu, muszą być zgodne z zasadami i warunkami określonymi w dyrektywie.

Zabezpieczenia proceduralne

Dyrektywa przewiduje istotne zabezpieczenia proceduralne, gwarantujące właściwe wykonanie uprawnień w tym zakresie przez państwa członkowskie UE.

Proporcjonalność

Środki przyjęte ze względów porządku publicznego i bezpieczeństwa publicznego muszą być:

- **proporcjonalne** (*wydalenie jest przykładem bardzo poważnej ingerencji w życie osobiste i powinno być proporcjonalne do wagi naruszenia porządku lub bezpieczeństwa publicznego*), i
- **oparte wyłącznie na zachowaniu** konkretnej osoby, które musi stanowić **prawdziwe, aktualne i wystarczająco poważne zagrożenie**, wpływające na jeden z podstawowych interesów społecznych.

Pozostałe środki ochronne

Wcześniejsze wyroki karne same w sobie **nie** stanowią względów uzasadniających ograniczenie prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu. Środków restrykcyjnych **nie należy** stosować również wyłącznie ze względu na prewencję ogólną.

Państwa członkowskie UE mają prawo sprawdzenia Twojej kartoteki policyjnej, jednak nie mogą żądać od Ciebie takiego dokumentu lub zaświadczenia o niekaralności.

Uwzględniane czynniki

Przed podjęciem decyzji o wydaleniu ze względu na zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa publicznego, przyjmujące państwo członkowskie UE musi uwzględnić takie czynniki jak:

- długość pobytu danej osoby na swoim terytorium,
- jej wiek i stan zdrowia, sytuację rodzinną i materialną,
- stopień integracji społecznej i kulturowej w tym państwie, oraz
- zakres powiązań z krajem pochodzenia.

Zwiększona ochrona w stosunku do osób posiadających prawo stałego pobytu oraz nieletnich

Ponadto obywatele UE oraz członkowie ich rodzin posiadający **prawo stałego pobytu korzystają ze zwiększonej ochrony przed wydaleniem**, ponieważ decyzję o ich wydaleniu można podjąć jedynie ze względu na **poważne** naruszenie zasad porządku lub bezpieczeństwa publicznego.

Jeżeli chodzi o obywateli Unii przebywających w przyjmującym państwie członkowskim UE **przez ostatnie 10 lat** lub będących osobami **nieletnimi** (*tj. poniżej 18. roku życia*), decyzję o wydaleniu można uzasadnić wyłącznie **nadrzędnymi** względami bezpieczeństwa publicznego (*w przypadku nieletnich taką decyzję można uzasadnić również najlepszym interesem dziecka*).

Zdrowie publiczne

Jeżeli chodzi o zdrowie publiczne, **jedynie najpoważniejsze choroby zakaźne** mogą uzasadniać środki ograniczające swobodę przemieszczania się. W przypadku zaistnienia poważnych wskazań uzasadniających przyjęcie takich środków, można wymagać od obywatela UE poddania się bezpłatnemu badaniu lekarskiemu w ciągu trzech miesięcy od dnia przyjazdu.

W każdym razie choroby, które pojawiają się po trzech miesiącach od dnia przyjazdu, nie stanowią podstawy do decyzji o wydaleniu.

Zabezpieczenia proceduralne

Obywateli Unii i ich rodziny chronią również następujące **zabezpieczenia proceduralne**.

Powiadomienie na piśmie i odwołanie

W razie wydalenia z kraju lub odmowy wjazdu, dana decyzja musi:

- **zostać przekazana na piśmie** oraz sformułowana w taki sposób, aby zainteresowana osoba **zrozumiała jej treść i konsekwencje**,
- zawierać **precyzyjne i pełne informacje dotyczące jej powodów**, i
- nazwę **sądu lub organów administracyjnych**, do których można złożyć **odwołanie**, jak również **termin złożenia takiego odwołania**.

Dostęp do procedur odwoławczych

Zainteresowane osoby muszą mieć **dostęp do sądowych, a w odpowiednich przypadkach, do administracyjnych procedur odwoławczych**, umożliwiających im odwołanie się od każdej skierowanej przeciwko nim decyzji podjętej z tych względów. Procedury te muszą umożliwiać zbadanie **zgodności takiej decyzji z prawem, jak również faktów i okoliczności**, na których oparto decyzję.

Jeżeli odwołaniu towarzyszy wniosek o tymczasowe zawieszenie wykonania decyzji o wydaleniu, zasadniczo **nie można** przeprowadzić wydalenia z terytorium danego państwa do czasu wydania decyzji o przejściowym zawieszeniu wydalenia.

Wydalenie jako prawna konsekwencja pozbawienia wolności

Decyzja o wydaleniu może zostać wydana jako kara lub prawna konsekwencja pozbawienia wolności. Jeżeli wydano w tym celu decyzję o wydaleniu, lecz zostaje ona wykonana po upływie ponad dwóch lat od daty jej wydania, **przyjmujące państwo członkowskie UE jest zobowiązane**:

- **sprawdzić, czy osoba, której decyzja dotyczy, w dalszym ciągu rzeczywiście stanowi zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa publicznego** przed wydaleniem jej, oraz
- **ocenić, czy zaszła poważna zmiana w okolicznościach** przed wydaleniem tej osoby lub członka jej rodziny.

Zakaz wjazdu

Wydaleni obywatele Unii i członkowie ich rodzin mogą również otrzymać zakaz wjazdu ze względu na zagrożenie dla porządku lub bezpieczeństwa publicznego, jednak **mogą złożyć wniosek o cofnięcie decyzji o zakazie wjazdu** po upływie rozsądnego okresu, a w każdym razie po trzech latach od wykonania ostatecznej decyzji o odmowie wjazdu.

Nadużycie prawa i oszustwo

Państwa członkowskie UE mogą przyjmować środki prowadzące do odmowy, zakończenia lub wycofania prawa przyznanego na mocy dyrektywy w przypadku **nadużycia prawa lub oszustwa, takiego jak na przykład fikcyjne małżeństwo lub fałszowanie dokumentów**.

Gdzie mogą znaleźć więcej informacji?

Dokładne sformułowania prawne odnoszące się do kwestii omawianej w tej części zawarte są w **rozdziale VI (art. 27–33) i art. 35** dyrektywy.

Ustalenia przejściowe dotyczące pracowników

12

Ustalenia przejściowe dotyczące swobodnego przemieszczania się pracowników

Państwa członkowskie UE mogą tymczasowo ograniczyć dostęp do swoich rynków pracy wobec obywateli krajów, które przystąpiły do UE w **2004 i 2007 r.**: ponieważ ustalenia przejściowe umożliwiają im opóźnienie stosowania prawa UE dotyczącego swobodnego przemieszczania się pracowników, gwarantującego swobodny dostęp do zatrudnienia, państwa te mogą stosować prawodawstwo krajowe.

W konsekwencji w stosunku do pracowników z Republiki Czeskiej, Estonii, Łotwy, Litwy, Węgier, Polski, Słowenii i Słowacji (najpóźniej do dnia 30 kwietnia 2011 r.), Rumunii i Bułgarii (najpóźniej do dnia 31 grudnia 2013 r.) może mieć zastosowanie wymóg uzyskania pozwolenia na pracę, umożliwiającego im zatrudnienie w jednym z pozostałych państw członkowskich UE.

Ponadto państwa członkowskie UE mogą również odstąpić od niektórych szczegółowych postanowień w sprawie prawa pobytu pracowników z UE, ale jedynie w przypadkach, gdy jest to konieczne. Na przykład państwo członkowskie UE, które wymaga rejestracji we właściwych organach w przypadku pobytu przekraczającego trzy miesiące, może wymagać od pracowników z wyżej wymienionych państw, którzy muszą uzyskać pozwolenie na pracę, przedstawienia, oprócz zobowiązania zatrudnienia ze strony pracodawcy bądź zaświadczenia o zatrudnieniu, właśnie takiego pozwolenia na pracę.

Gdzie dostępne są szczegółowe informacje?

Szczegółowe informacje dotyczące rynku pracy państwa członkowskiego UE, w którym chciałbyś podjąć pracę oraz tego, czy państwo to stosuje ograniczenia w dostępie do rynku pracy, a także informacje na temat lokalnych warunków pracy i życia można znaleźć na oficjalnej stronie <http://ec.europa.eu/eures>. Strona ta zawiera **szczegółowe informacje dotyczące swobodnego przemieszczania się pracowników**.

Możesz również skorzystać z **przewodnika Komisji dotyczącego pracy w innym państwie członkowskim UE** przygotowanego przez Dyрекję Generalną ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans, który można pobrać ze strony <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=25&langId=pl&pubId=215&type=2&furtherPubs=yes>

Jak chronić swoje prawa

13

Gdzie mogę znaleźć więcej informacji?

Co mogę zrobić, jeżeli uznam, że moje prawa nie są przestrzegane?

Gdzie znaleźć bezpłatne informacje?

Więcej informacji na temat prawa swobodnego przemieszczania się i pobytu, przysługującego obywatelowi Unii, można znaleźć na internetowym portalu informacyjnym Komisji Europejskiej **Twoja Europa**:

<http://ec.europa.eu/youreurope>

Możesz również skorzystać ze strony internetowej **Dyrekcji Generalnej** Komisji Europejskiej **ds. Sprawiedliwości** na stronie http://ec.europa.eu/about/ds_pl.htm

Aby uzyskać dostęp do prawodawstwa UE w zakresie swobodnego przemieszczania się, możesz odwiedzić internetowy portal Komisji Europejskiej, zapewniający dostęp do prawodawstwa UE, **EUR-Lex** pod adresem

<http://eurlex.europa.eu/pl/index.htm>

Uważasz, że Twoje prawa zostały naruszone?

Jeżeli uważasz, że **naruszono Twoje prawo do swobodnego przemieszczania się i pobytu**, powinieneś odwołać się do właściwych sądów krajowych lub organów administracji państwowej. Należy zwrócić uwagę, że sądy krajowe nie są jedynymi organami, które mogą przyznać odszkodowanie lub nakazać danemu organowi podjęcie pewnego

działania, bądź mu go zakazać. W celu uzyskania pomocy powinieneś skontaktować się z lokalnym adwokatem.

Citizens Signpost Service to ogólnoeuropejski serwis dostarczający konkretnych informacji i porad dotyczących praw obywateli w Unii Europejskiej. Odpowiedzi udzielane są bezpłatnie w ciągu ośmiu dni kalendarzowych we wszystkich językach urzędowych Unii Europejskiej. Aby uzyskać więcej informacji, należy wejść na stronę

<http://ec.europa.eu/citizensrights>

Jeżeli uważasz, że Twój problem wynika z **niewłaściwego zastosowania prawa krajowego, jak również prawa UE przez krajowe organy publiczne**, możesz skorzystać z systemu **SOLVIT**, będącego internetową siecią służącą do rozwiązywania problemów, w ramach której państwa członkowskie UE współpracują na rzecz rozwiązania problemów bez uciekania się do postępowania sądowego. Szczegółowe informacje znajdują się na stronie <http://ec.europa.eu/solvit>

Jeżeli uznasz, że naruszono Twoje prawa i że wyczerpałeś wyżej wymienione środki dochodzenia roszczeń, możesz także złożyć **skargę do Komisji Europejskiej** na stronie http://ec.europa.eu/community_law/your_rights/your_rights_forms_pl.htm

Możesz również złożyć **petycję do Parlamentu Europejskiego**. W celu złożenia takiej petycji należy wejść na stronę

www.europarl.europa.eu/parliament/public/staticDisplay.do?id=49&language=PL

PL

ISBN 978-92-79-15774-5

9 789279 157745